

KRATKI PREGLED POLITIČKE I PRAVNE POVIJESTI SREDNJOVJEKOVNOGA GRADA PAGA

MARIJA OBAD
Sveučilište u Zadru
Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

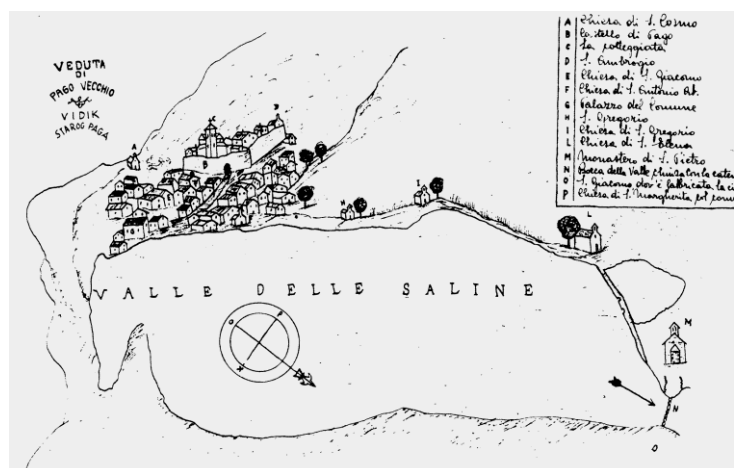
UDK: 32:34(497.5 Pag)"4/14"
Stručni članak
Professional article

Primljeno
: 2012-11-19
Received

SAŽETAK

Upoznati sredinu u kojoj se odvijaju svi životni procesi, i još k tome nekoliko stoljeća unatrag, znači otkrivati istinu koja je utkana na određenom prostoru i vremenu. Smisao otkrivanja različitih procesa predstavlja povijesno, pravno, kulturno i ino blago koje osmišljeno predstavlja sliku života koja je potrebna da se shvati i prihvati prošlost u ime budućnosti. Ako se uspije povezati ono bitno što jednu sredinu čini vrijednom na povijesnom putu, onda je otkrivena važna sastavnica koja predstavlja želju i težnju prema slobodi i opstojnosti. Analizirajući pašku srednjovjekovnu sredinu uočava se sav napor onih kojima su povjereni stoljetna nastojanja da se mala sredina izdigne u nastojanjima da u vrijednosnom smislu odgovori na brojne izazove i da se istodobno organizira da bi mogla opstati i razvijati se. Kruna te krvave stoljetne borbe te čežnja za boljitkom i sigurnošću je u konačnici osnutak Paške općine, a s pravnog gledišta to je tekst Statuta grada iz 1433. god.

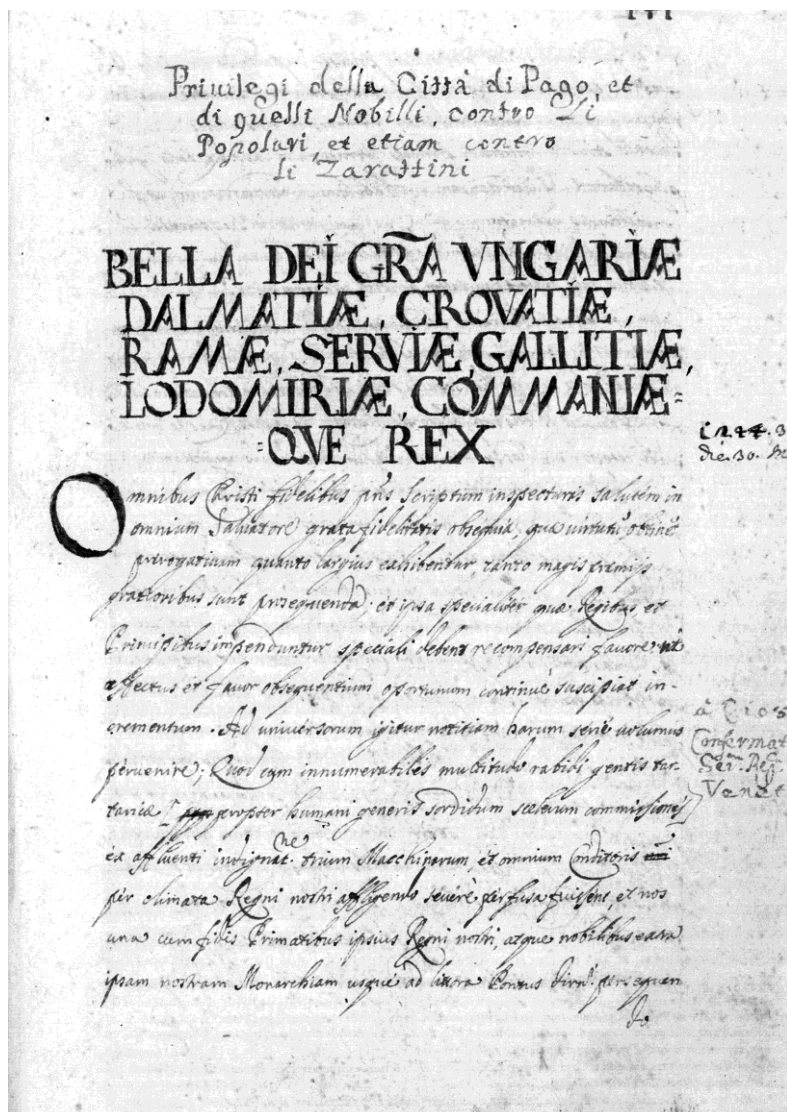
KLJUČNE RIJEČI: srednjovjekovlje, otok Pag, Paška općina, Statut

Slika 1. Veduta starog Paga

POVIJESNA PREVIRANJA PAŠKOG SREDNJOVJEKOVLJA

Kada raspravljamo o dalmatinskim komunama u srednjem vijeku, uvijek imamo na umu ono što otkrivaju povijesni dokumenti koji naglašavaju i potvrđuju važnost i vrijednost "stare baštine". Puno je različitosti u povijesnoj zbilji tih sredina prije nego što su počele graditi svoj općinski ustroj.

Slika 2. Prijepis privilegija kralja Bele IV. Arpadovića Pažanima

Teritorijalni položaj otoka Paga pa samim tim i grada Paga u mnogo čemu je specifičan. Na izmaku antike Pag je podijeljen između Zadra i Raba što će u narednim stoljećima sve do današnjih dana odrediti njegov razvoj i sudbinu. Uz brojna povijesna previranja, osim spomenutih gradova, pašku realnost određivala su i dva moćna gospodara, Venecija i ugarsko-hrvatski kraljevi. U vrtlogu brojnih sukoba (Zadar-Pag-Rab) od kraja 12. st. paška ruralna sredina bori se za svoju općinu koja nikada ne će politički zaokružiti čitav otok. Godine 1192. otok Pag zauzimaju Zadrani i postavljaju svoga kneza. Mlečani interveniraju god. 1204. i preuzimaju vlast u Pagu. Međutim vrlo brzo preuzimaju i vlast zadarskog kneza. Važnost ovih intervencija je u tome da je za vrijeme mletačke vladavine došlo do osnutka Paške općine kao novog političkog i društvenog čimbenika na otoku. Sjeverozapadni dio otoka nije ušao u taj sastav.

Polovicom 13. st. dolazi do trzavica između Paga i Zadra. Pag se, za razliku od Zadra, nije odmetnuo od Venecije, ostao joj je vjeran, a posljedica te odluke je napad Zadrana koji su nanijeli veliku štetu paškoj općini. Godine 1244. Pažani su dobili od ugarsko-hrvatskog kralja Bele IV. Povelju kojom se naselje uzdiže na položaj "slobodnog kraljevskog grada". Bez obzira što je ova povlastica tek diplomatska isprava, jer nije osiguravala punu pravnu snagu, u moralnom pogledu znači puno.

God. 1248. Venecija se nagodila sa Zadrom i uspjela iznuditi od Paške općine dozvolu Zadranima da na neko vrijeme udare namet u svoju korist na sol koja će se izvoziti s otoka Paga. Ugovor je sklopila Paška općina što govori da Pažani prema Zadranima nastupaju ravnopravno, iako se borba za osamostaljenje Paške općine nastavlja, što više, bit će teška i dugotrajna. Promjene će uslijediti nekoliko desetljeća kasnije, točnije, god. 1311. Krunu ugarsko-hrvatskog kraljevstva nose vladari iz napuljske loze Anžuvinaca. Te iste godine Zadar se pobunio protiv Venecije, ali paška općina ostaje suzdržana očekujući za uzvrat više sloboda. Venecija oduzima Zadranima porez od paške soli, vina i žita, a sol proglašavaju svojim monopolom. Pažani se obvezuju da će služiti vojsku u korist Venecije, što je i prihvaćeno.

Zadrani potaknuti svim ovim oštro su se i brutalno obračunali s Pažanima i pritom počinili brojna zlodjela. Zadarsko-mletačkim mirom 1313. god. Venecija nije Pag vratila pod apsolutnu vlast Zadra, ali je brojnim odredbama (biranje kneza, poštivanje običaja i dr.) ipak ograničila vlast Paške općine. Bez obzira na intervenciju Venecije odnosi između Zadra i Paga bili su sve samo ne sređeni. Sukobi su se nastavili pa je 1342. god. sklopljena nova nagodba koja je trebala smiriti stanje. Za sve vrijeme kršeni su paški običaji, pa Mlečani određuju da se običaji popišu i kodificiraju. Pažani su popisali brojne odredbe na što su Zadrani dopisivali svoje. U redovima Pažana izbilo je nezadovoljstvo, što potvrđuje i zapis da su zadarske radnje "protivne Bogu i pravdi i svakom ljudskom dostojanstvu" (M. Granić, Osamostaljenje Paške općine, Statut Paške općine...)

Pažani su reagirali na postupak kneza koji se drznuo sam postavljati općinske činovnike, što je bilo u suprotnosti s običajima. Mletačko vijeće mudrih zaključilo je da knez može izabrati podkneza i jednog suca, a drugoga se bira voljom naroda. Ostale činovnike bira sa svojim sucima. Paškog bilježnika bira paško Vijeće. Iz ovih nekoliko podataka stvara se slika ustroja paške uprave. Mletački izvori potvrđuju da gradom upravlja knez, podknez i dva suca koji zajedno čine kuriju. Paško se Vijeće prema starom običaju sastojalo od 50 članova doživotnih vijećnika koji su u Vijeće ulazili izborom uglednih pojedinaca iz starih paških rodova. U drugim dalmatinskim gradovima to je Vijeće bilo sastavljeno od plemića, a u Pagu od paških odličnika. Vijeće paških odličnika nije bilo nasljedno, pa se ne može govoriti o plemićkoj oligarhiji.

Ovakav ustroj vlasti je bio pristran jer knez ima većinu, a Pažani jedino biraju svoga suca koji je jedini zastupao njihove interese i bio na čelu nezadovoljnih. Sretna je okolnost da su Pažani 1341. god. popisali svoje običajno pravo kojim su regulirani svi poslovi komune i međusobni pravni odnosi, te je tako "običajni zbornik" temeljni izvor prava.

Bez obzira što je život u komuni pravno reguliran dolazi do trzavica na relaciji Zadar- Pag-Venecija. Pažani za vrijeme sukoba i nesuglasica za očuvanje "starih pravnih stečevina" ne odustaju od svojih dogovorenih pravica i običaja.

Godine 1342. izabiru u Vijeće dvanaesticu članova da bi uz Veliko vijeće konstituirali i Malo vijeće koje bi se suprotstavljalo samovolji paškog i zadarskog kneza. Venecija se tomu suprotstavila i nije zakonski priznala tu odluku.

Usporedno s ovim događajima i procesima bez obzira što je Paška općina imala ograničenu autonomiju i bila pod direktnom zadarskom vlašću istodobno se događao proces društvene diferencijacije. S vremenom se u paškom društvu izdvaja sloj građana koji ulazi u gradsko Vijeće, bez prava nasljednosti. Govori se o klasnoj, a ne staleškoj pripadnosti koja se od ostalog puka razlikuje po imetku, ali i po društvenom položaju. Paški su vijećnici najjači posjednici solana i zemljišta. Upravo paški prvaci, članovi Vijeća, ona su snaga koja se suprotstavljala zadarskoj samovolji i nositelji su otpora. U Vijeću nalazimo prezimena jednih te istih obitelji iako je Vijeće još "otvoreno". Nakon smrti vijećnika za novog člana "bira se sin ili brat umrlog" (M. Granić, navedeni rad).

U prvoj polovici 14. st. Venecija daje manje ustupke Pažanima svjesna da su Zadrani nepouzdana pa žele zadržati "starog saveznika". God. 1344. izbio je ponovni sukob između Paške i Zadarske općine. Pažani su optuženi da poduzimaju nedopuštene radnje na što su u Zadar bili pozvani svi paški vijećnici koji su poziv odbili kao znak poniženja. Došlo je do oružanog sukoba, neki Zadrani su ubijeni, a neki zarobljeni. Venecija je detaljno ispitala stvar i zaključila da je zadarski knez prekoračio svoje ovlasti i odredbe ugovora. Predložila je oduzimanje jurisdikcije zadarskog kneza nad Pažanima u civilnom

i kaznenom sudstvu, ali je pobuna Zadrana protiv mletačke vlasti zaustavila realizaciju donesenih odluka.

Zadarska vlast nad Pagom, koju su osvojili u ime kralja Ludovika I. Anžuvinca, bila je kratkog vijeka, jer krajem 1345. god. mletačko Veliko vijeće imenuje kneza i dva komornika za Pag. Tijekom 1345. god. dolazi do sukoba širih razmjera gdje Rabljani, Splitsani, Šibenčani i Pažani šalju svoje brodove protiv Zadra, a na strani Venecije. Godine 1346. Zadar se bezuvjetno predao Veneciji, a god. 1347. zapisano je da se Pag sa svim pripadnostima izuzima od Zadarske općine.

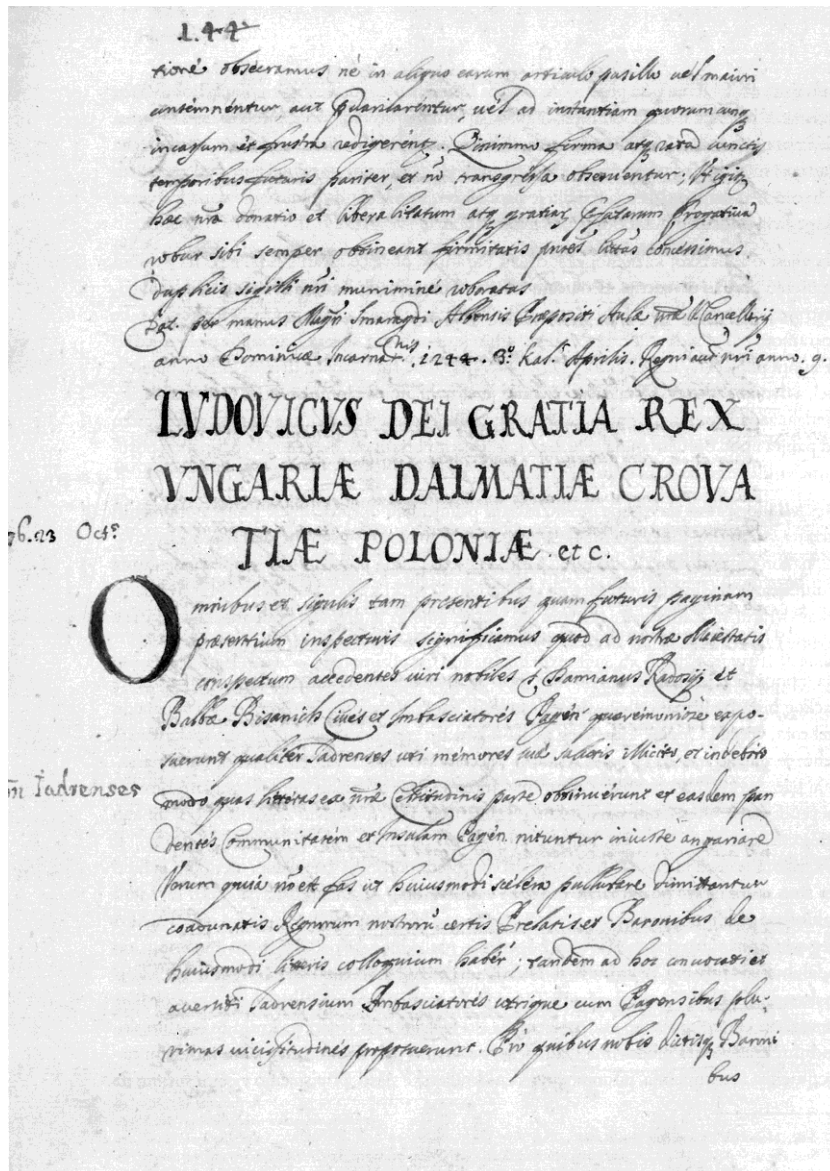
Nakon dobrovoljnog priznavanja mletačke vlasti ova traži način kako bi se i Pag formalno podvrgnuo njezinoj vlasti. Dana 10. lipnja 1347. god. paško Veliko vijeće odlučuje da se Pag stavi pod mletačku vlast, a cijeli postupak predaje završio je 29. srpnja 1347. prisegom svih članova paškog Vijeća na vjernost duždu i Republici sv. Marka. Odnost Veneciji donijela je Pažanima neke pogodnosti glede soli, oprosta od daće na sol i konfiskaciju zadarskog zemljišta.

Sve do Zadarskog mira 1358. god. Pag će ostati pod izravnom upravom Mletačke Republike. Pod njezinim patronatom izgrađuje se Paška općina koja poprima obilježja ostalih dalmatinskih komuna. Predlagalo se da se Veliko vijeće "zatvori" i da se vijećnici osjećaju "nobilima". Prijedlog nije prošao jer mu se suprotstavila većina vijećnika. Zatvaranje Vijeća išlo je na ruku Venecije jer je tako lakše mogla kontrolirati manji broj ljudi. God. 1352. Venecija je s Paškom općinom sklopila ugovor o podjeli prihoda od paške soli i time potvrdila svoj interes i samu važnost otoka Paga.

Odredbom Zadarskog mira iz 1358. god. Venecija je ustupila kralju Ludoviku cijelu Dalmaciju. Za Pašku općinu ovaj mir je značio povratak na staro stanje: Pag je oduvijek bio zadarski, a iz njihovih ruku su ga oveli Mlečani. Novouspostavljeni paški knez vrlo se grubo obračunao s Pažanima koji su se istakli u borbama protiv Zadrana. Paško Vijeće se ne saziva, umjesto Vijeća spominje se Skupština. Ovaj novi status Paške općine odgovara Zadranima koji im na različite načine pokazuju da nisu jednaki u političkom i svakom drugom smislu. Zadrani uvode nova davanja kojih do tada nije bilo i na taj način žele uništiti paško gospodarstvo i moć paškog stanovništva. Zadarske mjere zakočile su razvoj Paške općine upravo u vrijeme kada su na istočnojadranskoj obali prilike bile najpovoljnije.

Zadrani su svojim nedjelima i različitim restriktivnim mjerama ugrozili razvitak, pa čak i opstanak same općine, te je kralj Ludovik I. Anžuvinc izuzeo Pag iz njihove vlasti. Kralj je iz redova zadarskih patricija postavljao kneza koji je vladao u kraljevo ime, a ne u ime Zadarske općine. Godine 1372. kralj vraća Pag u ruke Zadrana, zabranjuje proganjanje nezadovoljnika uz napomenu da Pažani uživaju u starim slobodama. Iste godine Zadrani donose Statutarne naredbe s privolom paške Skupštine što je predstavljalo degradaciju Paške

općine i dostojanstvo Pažana. Više nisu vrijedili "stari paški običaji", a Zadranjani postavljaju za upravljača otoka svoga čovjeka. Godine 1376. Pažani ponovo iznose svoje žalbe i tužbe protiv bahatih Zadrana. Kralj izdaje povelju kojom je svojim autoritetom samo zaštitio prava Paške općine.

Slika 3. Prijepis privilegija kralja Ludovika Anžwinca iz 1376. godine

Smrću kralja Ludovika I. Anžuvina paška zbilja izložena je novim izazovima. Pažani koriste dolazak novog vladara Sigismunda Luksemburškog i dižu u ožujku 1394. god. oružanu pobunu protiv Zadrana. Ovom pobunom Pažani su se odlučili politički i crkveno osloboditi Zadarske općine i njezinih činovnika.

Pažani su se obračunali s nekolicinom Zadrana što je izazvalo nemir, bijes i osvetu u redovima Zadarske općine. Dolazi do krvavog obračuna u samom gradu Pagu, mučki su ubijeni paški uglednici, silovane su djevojke i osramočene paške redovnice. Ljudi se stavljaju na muke, lome im se ruke i noge, izruguju se crkvenim licima koje vuku po zadarskim ulicama uzvikujući pogrdne nazive. Konačno je u ožujku 1394. god. krvavo ugušena paška pobuna.

Kralj Sigismund Luksemburški proveo je istragu nakon čega je Zadranima oduzeo paško kneštvo. Oslobođeni su paški klerici, a opljačkano blago paških crkava vraćeno je.

Na Saboru sazvanom u Ninu odlučilo se o sudbini Paga. Vodila se ravnopravna rasprava između "rektora, Vijeća i općine grada Zadra" i "rektora, Vijeća i općine grada Paga". Presudom Sabora od 24. lipnja 1396. god. izrečen je pravorijek koji je smirio postojeće stanje.

Pag se ovom odlukom podvrgnuo kraljevskoj vlasti kao i zajednici slobodnih kraljevskih gradova Dalmacije.

Zadrani se teško mire s presudom i ne odriču se Paga. Prosvjedovali su i kod kralja, imenovali odbor od šest osoba radi rješavanja paške situacije. U nekoliko navrata pogađali su se s kraljem oko otkupa otoka, ali je sve završilo bez valjanog dogovora. Zbog nemogućnosti da se dogovore napuštaju kralja Sigismunda Luksemburškog i priklanjaju se njegovu protivniku Ladislavu Napuljskom. Pažani su također iznenađeni odlukom kralja da moraju plaćati godišnju daću od 2000 dukata i kneževu plaću od 150 dukata. Dužni su u pričuvi imati opremljenu galiju i izgraditi tvrđavu na Pagu gdje im se naredi.

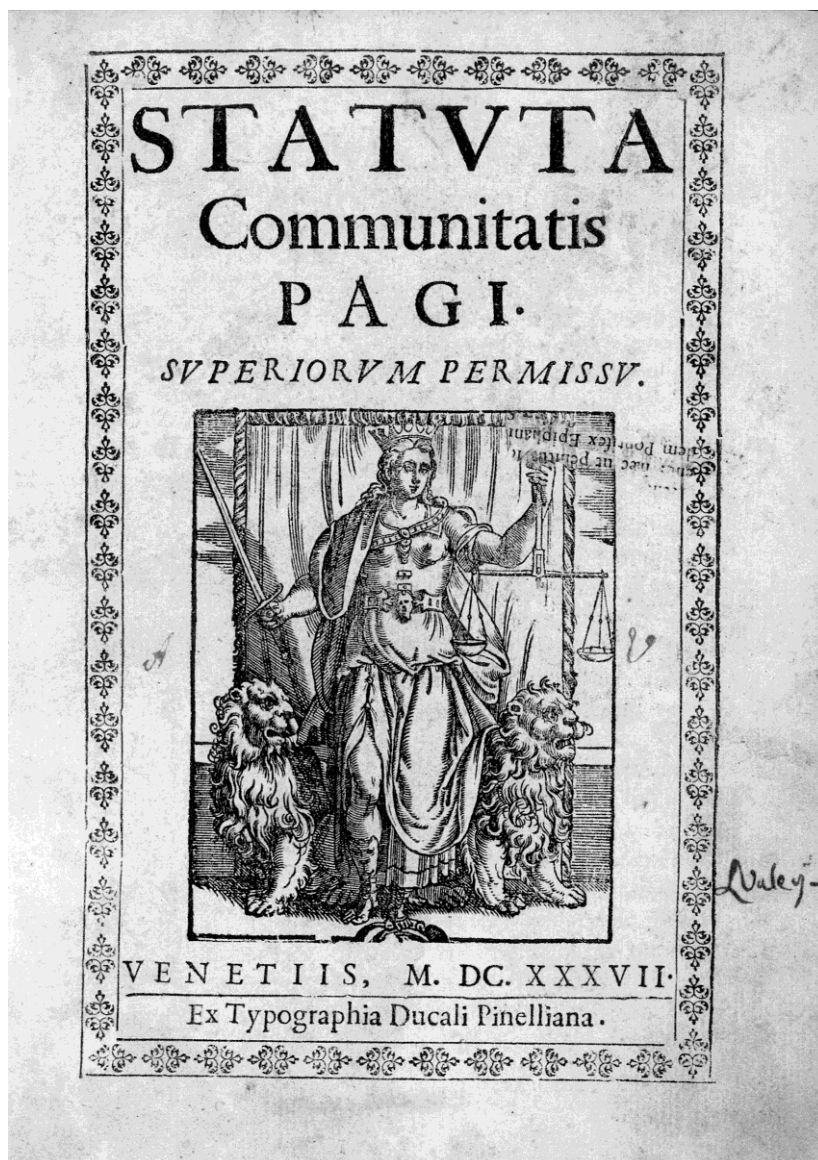
Za cijelo vrijeme zadarsko - paških prijepora aktualno pitanje bila je vlast i vlasništvo nad sjevernim dijelom otoka Paga (Novalja, Lun) na koji je prisezala i dobila vlasništvo općina Rab. Godine 1400. Pažani su Rabljanima priznali pravo na sjeverni dio otoka i time onemogućili negativne učinke rapsko - zadarskog saveza.

Paška općina i paški puk osjetili su što znači osloboditi se zadarske vlasti koja je u svakom pogledu kočila razvitak općine, a nadasve izjednačavanje s plemstvom ostalih dalmatinskih komuna. Naglašavaju da su uvijek bili slobodnjaci, a ne nobiles. Godine 1399. dogovorom između patricija i puka konstituirano je generalno Vijeće desetorice plemića. Pagom je upravljao knez, a uprava gradom i čitavom općinom povjerena je gradskim rektorima. Godine 1402. Ladislav Napuljski daje otok Pag Zadranima koji dovode svoga kneza i ukidaju paško Vijeće. Pažani su tražili da ih Venecija zaštiti.

Godine 1402. Zadrani su dobili Pag bez ikakve novčane nadoknade.

Naredili su da se "sve kuće poruše do temelja, a sve solane, zemlja i mjesta i sve što god imaju na otoku" zapljene u korist Zadarske općine. Odluka nije provedena jer se mletačko brodovlje zateklo u vodama otoka Paga.

Onda su 1403. Pažani su odlučili dignuti bunu, ali su "izdajnici" uhićeni i mučki se s njima obračunalo.

Slika 4. Statut Paške općine iz 1433.

Dinastički sukobi između Sigismunda Luksemburškog i Ladislava Napuljskog završili su prodajom Dalmacije Mletačkoj Republici 9. srpnja 1409. god. za 100.000 dukata.

Novi vlasnici preuzimaju upravu grada i otoka Paga. Mletačka je vlast 1409. god. postavila u Pagu za kneza svoga patricija i više nikada nije vratila Pag u vlast Zadrana. Obnavlja se Vijeće u koje ulazi pedeset vijećnika. Nakon oslobođenja u redovima istaknutih paških obitelji osjeća se težnja i borba za nobilitetom i staleškim pravima. Obnavljaju se općinska tijela s dva suca, dva prokuratora, dva ovjerovitelja isprava, dva tribuna, dva sakramentara, četiri odvjetnika i dva procjenitelja.

U vremenu uspostave vlasti (a ona će trajati nekoliko stoljeća) važno je pitanje kojim je aktom nakon 1409. god. reguliran pravni, društveni i gospodarski život paške komune. Važni su zakonski akti iz 1341. god., zatim zadarske statutarne naredbe iz 1372. god., ili su Pažani posegnuli za "običajnim zakonom" iz 1341. god. i aktima mletačke vlasti. Većina komuna na prostoru Dalmacije regulirala je život komuna Statutima. Godine 1433. Pažani su konačno uredili svoj općinski zakonik koji je potvrđen u mletačkom Senatu 28. rujna 1433. god. i time završava proces formiranja paške srednjovjekovne komune (M. Granić, navedeni rad).

PРАВНА БАШТИНА ПАШКОГ SREDNJOVJEKOVLJA

Srednjovjekovni statuti koje proučavamo odražavaju povijesnu zbilju dugotrajnog višestoljetnog procesa pravnog razvitka jedne sredine ili zajednice. Datiranje Paškog statuta u 1433. god. kao kasnosrednjovjekovnog teksta iz vremena mletačke vlasti u Dalmaciji predstavlja samo jednu dimenziju njegova postojanja. Statut je godinom datiranja dobio svoj zaokruženi tekst koji predstavlja jedinstvenu slojevitost od običajnog prava do suvremenih odredbi onoga doba. U pravilu statuti srednjovjekovnih gradova su bili zbirke propisa koje su donosila i provodila gradska tijela. Statuti kao zbirke pisanog prava predstavljaju završni stupanj u oblikovanju gradskih uprava. Do objave pisanog prava život se odvijao prema nepisanom i općepriznatom običajnom pravu čija su pravila zapisivale gradske vlasti i tako su se stvarali predlošci i nove norme. Jednom donesene pravne norme su se dopunjavale, mijenjale, koristile istodobno s običajnim pravom, ako se u datoj situaciji "staro pravo" pokazalo učinkovitijim.

Analizirajući slojevitost i važnost Paškog statuta uočavaju se specifičnosti koje su odraz povijesnog konteksta u kojem se stvarala potka za pravni akt od najveće važnosti.

Razvidno je da su brojne norme i rješenja Paškog statuta starije od prvog originala, ali prepoznavanje i datiranje u slučaju paške sredine otežan je

jer arhiv iz tog vremena ne postoji pa su brojni svežnjevi sudskih i bilježničkih dokumenata ostali neiskorišteni.

Sačuvani povijesni izvori druge provincijencije poslužili su u rekonstrukciji razvitka paškog prava. Puno sigurniji izvori su oni iz 17. st. kada je rukopis pripremljen i tiskan. Tiskanje Statuta uvijek je važan politički čin s jasnom porukom. Konačna analiza teksta vraća istraživača ponovo rukopisima, dopisanim priložima u samo jednom primjerku Statuta, a bilo ih je više. Sadržajnu cjelinu čini tekst Statuta, povijesne privilegije Paga, kancelarske tarife, abecede na tri pisma, popis službenih blagdana po mjesecima, različite mjere, nazivi i sl. Ove vrijedne i korisne nadopune govore o korisnicima Statuta, o njihovoj prosudbi, važnosti pojedinih pravnih i inih mjera, što ovaj rukopis čini specifičnim u zaokruženoj cjelini u koju je upisan pravni život paške zajednice kroz stoljeća.

Izvornik rukopisa paškog Statuta nedostaje, pa ostaje nedorečeno puno toga što ovaj pravni akt ostavlja na krhkim pretpostavkama. Komparativnim poznavanjem povijesnog materijala može se složiti gruba skica prapočetaka Statuta.

Pravni ustroj dalmatinskih komuna gradio se postupno iz različitih pravnih vrela. U paškom slučaju već početkom 14. st. imamo naznake da je proces pravnog ustroja već započeo. Prije 1311. god. postojao je "Naputak knezu s osnovnim načelima upravljanja", a tijekom stoljeća sustav se nadopunjavao "obvezujućim propisima" koje je propisalo paško Vijeće. Snaga lokalnog zakonodavstva nije bila konstantna jer je paška autonomija bila određena sinergijom u odnosu sa Zadrom i Venecijom. Postojali su pravni akti koje je propisivala Venecija u formi "dukale" (duždeva pisma), zatim svi ugovori glede Paga s Venecijom, Zadrom i Rabom. U sporazumu Zadra i Venecije iz god. 1313. stoji odredba da paški knez mora upravljati prema mjesnim "statutima i običajima". Početkom 14. st. izrazi "statuti i običaji" označavaju paško pozitivno pravo, bilo pisano ili nepisano.

Pitanje javnopravnog statuta neke komune govori o tome ima li pravno samostalno donositi propise. Bez obzira što je Paška komuna tijekom stoljeća priznavala različite vlasti, posebno Zadra, razvidno je iz dokumenata da su paški "običaji" bili mnogobrojni, pravno artikulirani, te ih je mletačka vlast držala važećim i obvezujućim.

Godine 1341. datirana je zbirka "običaja" koja je sadržavala 90 glava, ali to nije bila prva paška zakonska knjiga. Iste godine paška je općina mletačkim vlastima podastrla "stari crkveni svezak običaja", očito knjiga u koju se upisivalo paško pravo. Možda se ovaj "crkveni svezak običaja" može oprezno povezati sa stotinu godina ranijim podatkom o postajanju Crvene knjige koja bi mogla predstavljati "prastatut".

U drugoj polovici 14. st. doneseno je niz novih odredbi jer se promijenila i politička vlast. Doneseni su "novi običaji" koji predstavljaju "komplet propisa"

suprotan tradiciji, pa se nakon nekoliko desetljeća paški pravni razvitak vratio u "stare vode" (N. Lonza, Tri slike o Paškom statutu, Statut Paške općine...).

Pag je 1409. god. konačno priznao vlast Mletačke Republike i u tom statusu ostao sve do 1797. god. U prosincu 1409. god. vlasti su izdale "ujednačeni akt" o izboru kneza Raba, Cresa, Osora i Paga. U tekstu je naglašeno da će knezovi dobiti napatuk u skladu s mletačkom upravom. Izaslanstvo Paške općine zatražilo je u Veneciji potvrdu "starih statuta i običaja" koji su bili na snazi za ranije mletačke uprave, a trebali su obesnažiti "paket" propisa koji su doneseni kao "diktat Zadra" iz 1372. god. Paška molba je prihvaćena i potvrđena 12. lipnja 1410. god.

Pašku je komunu i dalje opterećivao veliki broj pravnih normi koje su se nakupile za vrijeme različitih gospodara. Posebno su opterećivale one iz razdoblja Zadarske uprave jer su ograničavale lokalne interese. U tom smislu paško je izaslanstvo zatražilo potvrdu "starog zbornika paškog prava" (možda se to odnosi na "Crvenu knjigu" što je Senat 1415. god. prihvatio).

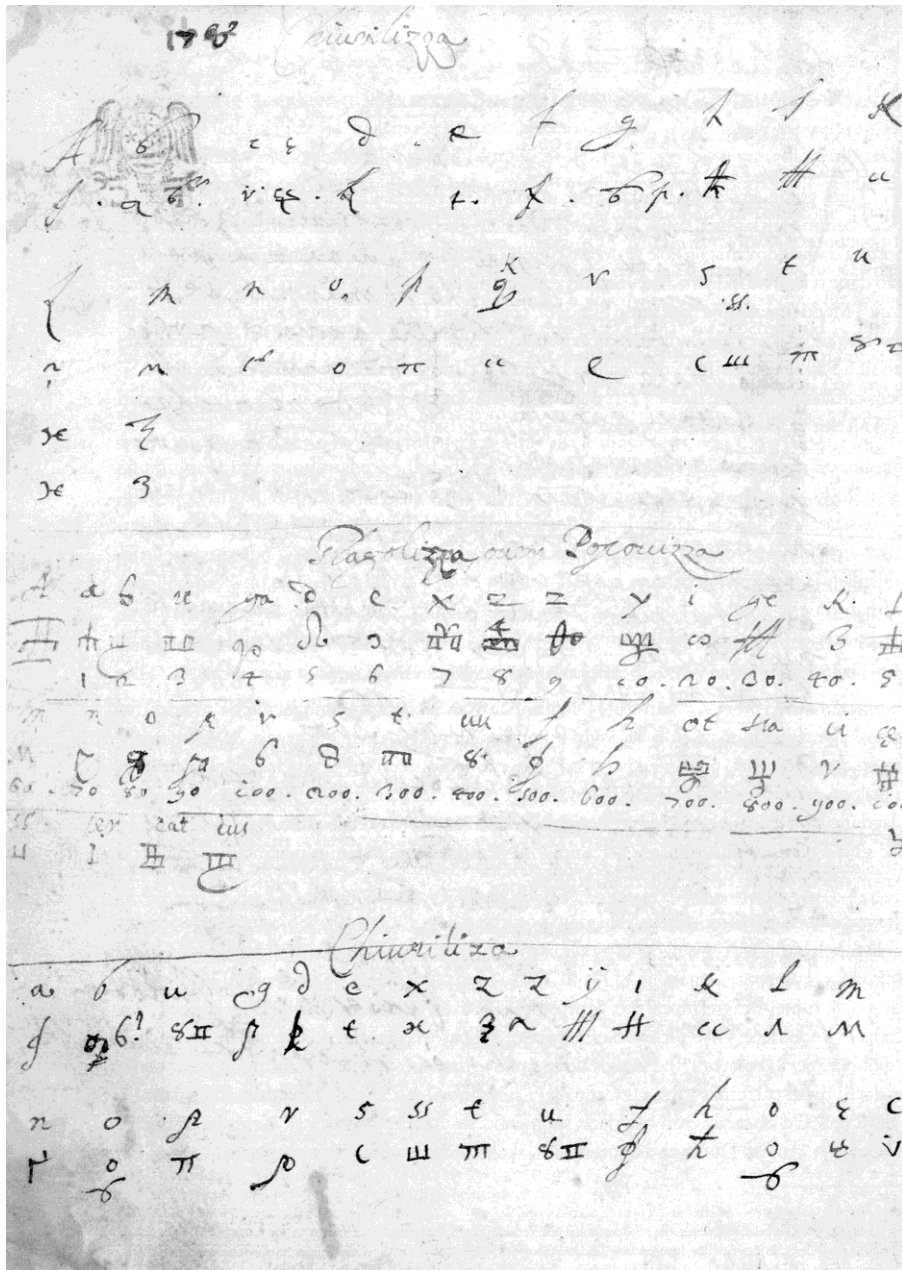
Oko 1430. god. pristupilo se izradi Statuta. Knez je izabrao osam uglednih Pažana koji su pripremili "statutarni nacrt" koji je izglasalo paško Veliko vijeće, a potvrdile mletačke vlasti 1433. god.. Dvojbeno je je li postupak donošenja bio baš kao što je u aktima navedeno, ali nesporno je da su osmorica paških uglednika stajali iza cijelog projekta. Ovaj brzi postupak i sama realizacija donošenja Statuta ide u prilog činjenici da je mletačka vlast željela što prije ujednačiti svoju upravu u procesu stvaranja moderne teritorijalne države.

Kako se čini do sada nije sačuvan ni jedan rukopis Paškog statuta stariji od tiskane verzije. Postoji indicija da je još u 18. st. korišten rukopisni izvornik, ali mu se gubi trag. U 17. st. Statut je tiskan 1637. god. Tiskanje Statuta ubrzali su politički razlozi u vrlo osjetljivom odnosu između gradskih vlasti i mletačke uprave koja je njegovim tiskanjem osigurala postojanost i sigurnost kakvu nije mogao pružiti rukom pisani ovjereni primjerak prijepisa.

Tiskanih primjeraka ostalo je vrlo malo. Ima ih u inozemstvu, Zagrebu, Zadru, a jedan primjerak koji je u lošem stanju vlasništvo je Paške gradske uprave.

U primjerku Statuta koji se čuva u Nacionalnoj Sveučilišnoj knjižnici između ostalog upisana je i latinička abeceda popraćena glagoljskim i ćirilničnim slovima što predstavlja sastavnice hrvatske tropismene kulture.

U istom primjerku navedeni su i blagdani koji su se slavili tijekom godine i bili redom neradni dani, što iznosi oko 150 neradnih dana godišnje i predstavlja prosjek rada malih dalmatinskih komuna.

Slika 5. Latinični, glagoljski i čirilčni abecedarij

Slika 6. Popis službenih blagdana u Pagu

Državni blagdani na Pagu

SIJEČANJ

Blaženi Lorenzo Giustinian +
Sv. Antun Opat
Sv. Sebastijan
Obraćenje sv. Pavla
Prijenos tijela sv. Marka

VELJAČA

Svjjećnica
Sv. Blaž, biskup+
Sv. Agata+
Sv. Valentin+
Sv. Matija apostol

OŽUJAK

Državni praznici traju čitav mjesec

TRAVANJ

Sv. Franjo Paulski+
Sv. Pankracije
Sv. Izidor
Sv. Juraj mučenik
Sv. Nelit, opat+
Sv. Marko evanđelist

SVIBANJ

Sv. Filip i Jakov
Našašće sv Križa
Sv. Bernardin Sijenski

LIPANJ

Sv. Vid i Modestin
Sv. Ivan Krstitelj
Ukazanje sv. Marka
Sv. Ivan i Pavao
Sv. Petar i Pavao

SRPANJ

Sv. Marcijal
Pohodjenje Bogorodice

Gospa Karmelska+
Sv. Marina
Sv. Marija Magdalena
Sv. Jakov apostol
Sv. Ana, Bogorodičina majka

KOLOVOZ

Gospa Snježna
Preobraženje
Sv. Lovro mučenik
Uznesenje Bogorodičino
Sv. Roko ispovjednik
Sv. Bartol apostol
Sv. Augustin doktor
Glavosijek sv. Ivana Krstitelja

RUJAN

Državni praznici traju cijeli mjesec

LISTOPAD

Sv. Franjo ispovjednik
Sv. Magnus biskup
Sv. Justina
Svetkovina sv. Marka
Sv. Luka evanđelist
Sv. Šimun i Tadej

STUDENI

Svi sveti
Dušni dan
Karlo Boromejski
Sv. Teodor mučenik
Sv. Martin biskup
Bogorodičino prikazanje u hramu
Sv. Katarina
Sv. Andrija apostol

PROSINAC

Sv. Nikola biskup
Sv. Ambroz biskup
Bogorodičino začće
Gospa Loretska+

Sv. Lucija djevica i mučenica
Sv. Toma apostol
Rođenje Gospodina našega Krista i traje sve dane do Bogojavljanja

(N. Lonza, navedeni rad)

ZAKLJUČAK

Proučavajući i analizirajući povijesna zbivanja oko ustroja Paške općine možemo zaključiti da je već od kraja 13. st. i početka 14. st. u neprestanom sukobu sa Zadrom i da traži svoje mjesto među dalmatinskim komunama. U toj žestokoj i krvavoj borbi Pažanima pomaže Venecija, ali u okviru svojih interesa. Još se jednom u povijesti potvrdilo: bez obzira što se radi o maloj sredini, da je oružana borba jedini put do slobode.

Pažani su zasigurno u nasljeđe prenijele svojim nasljednicima slobodnu komunu s gradskim središtem, političkim ustanovama i izgrađenom društvenom strukturom. To je bila zacijelo nagrada za sve žrtve, ustrajnost, napor i poniženja koja su ostala u memoriji paškog puka sve do danas.

Povijesna i pravna baština paškog srednjovjekovlja nadopunjuje se i predstavlja snažno uporište u formiranju Paške općine koja je svoju snagu i izdržljivost crpila iz vremena običajnog prava, što jednu malu sredinu svrstava u red osviještenih, uređenih povijesno zrelih za brojne izazove koji su obilježili naredna stoljeća. Statut Paške općine iz 1433. godine kruna je nastojanja da se svim političkim sredstvima utemelji, ozakoni i osnaži ono što je štitilo i promicalo život. Obrađujući i navodeći taksativno povijesna zbivanja Paške komune i njezinu utemeljenost u paškoj baštini, namjera je da se važni događaji iz zavičajne povijesti a dio su (nacionalne) približe onima koji će u svom radu prepoznati vrijednosti i kroz projektnu i problemsku nastavu uočiti povijesne procese koji su u određenom vremenu odlučivali o opstanku, urbanitetu, subjektivitetu i identitetu.

LITERATURA

- Cvitanović, A. (2001.), Prilog proučavanju specifičnosti dalmatinskog statutarnog prava, Iz dalmatinske pravne povijesti, Split.
- Čepulo, D. (2011.), Pravna baština i društveno okruženje Paškog statuta, Statut Paške općine, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag-Zagreb.
- Granić, M. (2011.), Osamostaljenje Paške općine, Statut Paške općine, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag-Zagreb.

- Klaić, N.-Petricioli, J. (1976.), Zadar u srednjem vijeku, Prošlost Zadra II, Zadar
- Lonza, N. (2011.), Tri slike o Paškom statutu: starije paško pravo, tiskanje Statuta i rukopisni dodatci (14.-17. st.), Statut Paške općine, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag-Zagreb.
- Margetić, Z. (1991.), Srednjovjekovni pojam grada, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 28, Rijeka.
- Raukar, T. (1997.), Hrvatsko srednjovjekovlje, prostor, ljudi, ideje, Zagreb.
- Šuić, M. (1953.), Pag, Zadar.
- Šamšalović, M (1977.), Statutarne naredbe za otok Pag 1372., Zbornik Historijskog zavoda JAZU, 8. Zagreb.
- Grupa autora (2011.), Statut Paške općine, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag-Zagreb.
- Slikovni prilozi, Statut Paške općine, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag - Zagreb, str. 11, 21, 28, 135, 143, 159.

SHORT PREVIEW OF POLITICAL AND LEGAL HISTORY OF MEDIEVAL TOWN OF PAG

ABSTRACT

Getting to know the environment in which all life processes have taken place for centuries implies revealing the truth that has been deeply rooted in space and time. The meaning related to revealing different processes is a historical, legal, cultural and other treasure designed to represent the image of life that is necessary for understanding and accepting the past on behalf of the future. If one can link the important things that make an environment valuable in its historical path, then they can reveal an important component that represents a desire and aspiration toward freedom and perseverance. Analysis of medieval environment in Pag revealed all the efforts of those who were entrusted with centennial aspirations to promote a small town in order to face numerous challenges, and, at the same time, to organize it in order to continue existing and developing. The result of that centennial struggle and longing for prosperity and safety is the foundation of Pag Municipality, and from legal point of view, the Statute from 1433.

KEY WORDS: *medieval period, Pag Island, Pag Municipality, Statute*